

MEHRIBONLIK UYI TARBIYALANUVCHILARI BILAN KASBGA YO‘NALTIRISH ISHLARINING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK ASOSLARI

*Umarova Shoxida Abdusalomovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti,
Pedagogika va psixologiya mutaxassisligi magistranti*

Annotatsiya. Ushbu maqolada mehribonlik uylari tarbiyalanuvchilarini real ijtimoiy muhitga jalb qilish va ijtimoiy kasb tanlashga, mehnat faoliyatiga tayyorlash, ularning keyingi shaxsiy shakllanishiga va ijtimoiy sharoitlarga moslashishiga ta'sir ko'rsatadigan bir qator psixologik xususiyatlar batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilari, kasbga yo'naltirish, stressga chidamlilik, motivatsiya, qat'iyatsizlik, ratsionallik, optimistik munosabat.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОФИОРИЕНТАЦИОННОЙ РАБОТЫ С ВОСПИТАННИКАМИ ДЕТСКОГО ДОМА

*Умарова Шохида Абдусаломовна
Чирчикский государственный педагогический университет,
Магистр факультета "Педагогика и психологии"*

Аннотация. В данной статье подробно рассмотрен ряд психологических особенностей, влияющих на вовлечение воспитанников детских домов в реальную социальную среду и подготовку к выбору социальной профессии, трудовой деятельности, их дальнейшее личностное становление и адаптацию к социальным условиям.

Ключевые слова: воспитанники детского дома, профориентация, стрессоустойчивость, мотивация, нерешительность, рациональность, оптимистичный настрой.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FOUNDATIONS OF CAREER GUIDANCE WORK WITH THE CHILDREN OF THE ORPHANAGE

*Umarova Shoxida Abdusalomovna
Chirchik State Pedagogical University,
Master of the Department of Pedagogy and Psychology*

Annotation. This article examines in detail a number of psychological features that affect the involvement of children from orphanages in the real social environment and preparation for the choice of a social profession, work, their further personal development and adaptation to social conditions.

Keywords: children of the orphanage, career guidance, stress resistance, motivation, indecision, rationality, optimistic attitude.

Bolalar internat muassasalari, mehribonlik uylari sharoitida etimlarning shakllanishi mehribonlik uyi devorlari bilan chegaralangan "sun'iy" ijtimoiy muhitda amalga oshiriladi. Oddiy oilaviy munosabatlarning yo'qligi bu bolalarni juda muhim tajribadan mahrum qiladi, ular balog'atga yetganda o'zlari va katta qiyinchilik bilan egallashlari kerak.

Ko'pgina bitiruvchilar hayotda muvaffaqiyatli moslasha olmaydilar va moslashish o'quvchilarning hayotida muhim rol o'ynaydi. Ular ish, uy-joy, kasb-hunar ta'limi va hokazolarda katta qiyinchiliklarga duch kelishadi.

Shikastli hayotiy vaziyatlarni boshdan kechirgan etim bolalar ota-onalari va yaqinlari bilan ijobiy hissiy aloqadan mahrum, qo'shimcha ta'lim tanlash imkoniyati cheklangan, ularning keyingi shaxsiy shakllanishiga va ijtimoiy sharoitlarga moslashishiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan bir qator psixologik xususiyatlarga ega.

Yetim bolalarni real ijtimoiy muhitga jalb qilish va ijtimoiy kasb tanlashga, mehnat faoliyatiga tayyorlash mehribonlik uyida kasbga yo'naltirish tizimining eng muhim vazifalaridan biridir.

Bizning davrimizda kasbga yo'naltirish bo'yicha katta tajriba to'plangan, yoshlarni kasbga yo'naltirish tamoyillari, usullari, shakllari va tizimi ishlab chiqilgan. Bunga pedagogik jamoalar va turli muassasalar o'zaro, shuningdek, ommaviy axborot vositalari ta'siri faol yordam beradi.

Maktab o'quvchilarini kelajakdagi kasb tanlashga tayyorlashda kasbiy yo'nalish yetakchi o'rinlardan birini egallaydi va uni adekvat va individuallashtirishga imkon beradi. Bu tizimli bo'lishi kerak, bolaning rivojlanish darajasiga e'tibor qaratish, kasblar dunyosi haqidagi tushunchangizni kengaytirish kerak. Mehribonlik uylari tarbiyalanuvchilari bilan ishlash bolaning kasbiy tanlovi u uchun dolzarb bo'lgan yoshga etgunga qadar ancha oldin boshlanishi kerak va umumiy ta'lim, shaxsiyatning asosiy fazilatlarini va xarakter xususiyatlarini shakllantirish, o'z-o'zini tarbiyalash va rivojlantirish doirasida amalga oshirilishi, bo'lajak mutaxassisni shakllantirishga hissa qo'shadigan umumiy dunyoqarash, bilimlar to'plami kerak [27; 45–67 betlar].

Kasb-hunarga yo'naltirishning vazifalari orasida yetim bolalarning ma'lum bir kasbga bo'lgan qiziqishlari, moyilligi va qobiliyatlarini aniqlash, tanlangan faoliyat bo'yicha bilim va ko'nikmalarni

shakllantirish hamda kasbiy muhim shaxs xususiyatlarini tarbiyalash kiradi. To'g'ri tanlangan kasb yetim bolalarga o'z salohiyatini ro'yobga chiqarish va o'zini namoyon qilish imkonini beradi. Ijtimoiy-pedagogik faoliyatning mazmuni o'quvchilarning kasbiy rejalarini shakllantirishga, ularning ijtimoiy aloqalarini kengaytirishga, kasbiy tayyorgarlik bo'yicha maslahat berishga va kelajakda ish bilan ta'minlashga qaratilgan.

Bolalarni ongli kasb tanlashga tayyorlashga qaratilgan maqsadli faoliyatini tashkil etish bo'yicha kasbga yo'naltirish ishlarining asosiy shakl va usullariga individual topshiriqlar, tanlovlar, insholar, albomlar tayyorlash, havaskorlik to'garaklarida qatnashish kiradi. Bu usullarning barchasi etimlarning kognitiv faolligini faollashtiradi, bilimlarini chuqurlashtiradi, kasbiy qiziqishlarini va mehnatga ijodiy munosabatini rivojlantiradi [5].

Yetim bolalar uchun ijtimoiy muassasalarda kasbga yo'naltirish faoliyatining asosiy turlari e'tiborga olinishi kerak bo'lgan bir qator o'ziga xos jihatlarga ega:

- 1) zarur ko'nikma, malaka va bilimlarni shakllantirishdan iborat bo'lgan pedagogik;
- 2) tibbiy: ruhiy va jismoniy salomatlik diagnostikasi;
- 3) psixologik: diagnostika, aqliy rivojlanishni rag'batlantirish va tuzatish, psixologik maslahat va ma'lumot;
- 4) ijtimoiy: ijtimoiy aloqalarni kengaytirish, ijtimoiy moslashish, ijtimoiy va ekologik yo'nalish.

Bolalar uyining asosiy maqsadlari o'quvchilarni hayotga va kasbiy o'zini o'zi belgilashga tayyorlash, bozor iqtisodiyotida harakat qilish qobiliyatini shakllantirish, shuningdek, yangi bilimlarni o'rgatish qaratilganidir.

Bu borada tegishli mutaxassislar ishtirokidagi ijtimoiy-psixologik, pedagogik va tibbiy tadbirlar turkumi bo'lgan mehribonlik uyida kasbga yo'naltirishning o'zni keskin ortib bormoqda.

Psixolog va pedagoglarning maqsadli mehnati ijobiy samaralar berib, bitiruvchilarning ta'lim muassasalariga o'qishga qabul qilinishi va kelgusida muvaffaqiyatli ta'lim olishiga xizmat qilmoqda. Mehribonlik uyi har yili kasbga yo'naltirish natijalari va bitiruvchilarning monitoringini olib boradi.

Mehribonlik uyida tarbiyalanuvchilarda kasblar olami haqida tasavvurlar shakllanadi va ular kasbiy sohani yanada mazmunli tahlil qiladilar va o'zlarini ishonchli his qiladilar. Aynan shu mehribonlik uyida kasbga yo'naltirish, kasbiy o'z-o'zini anglashni rivojlantirish uchun psixologik asos yaratish. Mehribonlik uyi Bandlikka ko'maklashish markazi bilan yaqin aloqada bo'lishlari lozim.

Mehribonlik uyi psixologi bilan bandlikka ko'maklashish markazi mutaxassislari tomonidan tashkil etilgan uchrashuvlar, mashg'ulotlar o'quvchilarni mehnat bozori to'g'risida xabardor qilishga, bolalarning har qanday kasbga bo'lgan qiziqishini aniqlashga qaratilgan.

Mutaxassislar, o'qituvchilar, psixologlar, tarbiyachilarning ijodiy tashabbusi Mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilarini kasbga yo'naltirish tizimi sifatini yaxshilashga yordam beradi, chunki bu omil tufayli ishning yangi shakl va usullari qo'llaniladi. Kasbga yo'naltirishning samaradorligi ko'p jihatdan psixodiagnostika va yaxshi tashkil etilgan kasbiy tarbiyaviy ish bilan belgilanadi. Bu, birinchi navbatda, turli kasblarning xususiyatlari, zamonaviy texnika va ishlab chiqarish texnologiyalari haqida suhbatlar, hikoyalar, ma'ruzalar o'tkazish bo'lib, ular davomida o'quvchilarning qiziqishlari va moyilliklarining namoyon bo'lishini kuzatish mumkin. Ayni paytda, turli ishtiroki orqali yetim bolalarni tarbiyalash muassasalari, masalan, jamoat tashkilotlari, xususiy jamg'armalar, yoshlar tashkilotlari bilan kasbga yo'naltirish ishlarini tashkil etish imkoniyatlari kengaymoqda.

Bolalar uyida kasbga yo'naltirish tizimi bolalar muassasalari tarbiyalanuvchilarining dunyoqarashini kengaytirishga, ularning turli kasblarning mohiyati, turli kasblar vakillariga qo'yiladigan talablar va kasb-hunarni shakllantirish usullari to'g'risida xabardorligini oshirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Shuningdek o'quvchilarning qobiliyatlarini tanlagan kasbiga muvofiq rivojlantirish lozim.

Mehribonlik uyida kasbga yo'naltirish ishlari quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

- 1) o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish bo'yicha bilim va ko'nikmalarni egallash (turar joyini, hududni va boshqalarni tozalash);
- 2) bir martalik topshiriqlarni bajarish (yopiq o'simliklarni sug'orish, xonalarni tozalashda har tomonlama yordam berish va boshqalar), bunda o'quvchilarda mustaqillik tuyg'usi rivojlanadi va ma'lum mehnat ko'nikmalari mustahkamlanadi;
- 3) turli kasblar, shuningdek, Vatan himoyachilari kuni, tibbiyot xodimlari kuni, o'qituvchilar kuni va boshqalarga bag'ishlangan bayramlar haqida kasbga yo'naltirish darslarini o'tkazish;
- 4) ishlab chiqarish mazmuni bilan tanishish uchun korxonalariga, oliy o'quv yurtlari, texnikumlar, kasb-maktablariga ekskursiyalar tashkil etish;
- 5) to'garak ishini tashkil etish.

Ayni paytda Mehribonlik uyi negizida etim va ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar uchun ijtimoiy va mehnatga moslashish hamda kasbga yo'naltirish markazi ochilgan. Markaz tuzilmasi ishlab chiqilgan bo'lib, uning tarkibiga 3 ta bo'lim: dala dehqonchiligi, o'simlikchilik, mexanizatsiya bo'limi va avtobiznes kiradi. Yozda o'quvchilar o'qituvchilar bilan birgalikda shaxsiy uchastkada ishlashadi, kuzda ular mos ravishda hosilni yig'ib olishadi. Qish mavsumida qo'shimcha ta'lim o'qituvchilari ilgari ishlab chiqilgan dasturlar bo'yicha to'garak mashg'ulotlari bilan shug'ullanadilar: o'simliklarning fitodizayni, badiiy hunarmandchilik, yosh tikuvchilar ustaxonasi, avtomobilsozlik.

Mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilari bilan olib borilayotgan kasbga yo'naltirish ishlari tizimining real holati va muammolarini aniqlash maqsadida pedagogika-psixologiya yo'nalishi o'quvchilar tomonidan 2011-2013-yillarda anketa so'rovi usulida sotsiologik tadqiqot o'tkazildi. Tadqiqotga 10 kishidan iborat 9-sinfning barcha bitiruvchilari jalb qilindi. Ushbu monitoring quyidagi xulosalarga olib keldi.

O'quvchilarning kasbiy xohish-istaklarini diagnostika qilishdan ko'rinib turibdiki, "amaliy" kasblar guruhida kasbiy qiziqishlar doirasi keng. Operator va haydovchi mehnat turlariga yo'naltirilgan qiziqishlar ham eng aniq ifodalangan. "Kelajak kasbingizni tanladingiz, deyish mumkinmi?" degan savolga haydovchi, oshpaz, o'qituvchi, tikuvchi, texnolog, shifokor kabi kasblarni ko'rsatgan holda 6 kishi (60%) ijobiy javob berdi. Ushbu kasblarni tanlash sabablari orasida: "Men buni o'z kasbim deb bilaman", "juda istiqbolli kasb", "do'stlar ushbu kasbni tanlashni maslahat berishadi". Shunday qilib, respondentlarning aksariyati kelajakdagi kasbini tanlashga ongli ravishda yondashgan.

Mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilarining kasbiy yo'nalishi va o'quv jarayoni o'rtasidagi yaqin bog'liqlik respondentlarning maktab ularga zarur bilim va ko'nikmalarni (70%) berganligi haqidagi fikrlaridan dalolat beradi.

Fizika, matematika, rus tili va adabiyoti, kimyo, biologiya, jismoniy tarbiya va chizmachilik maktab o'quvchilarining e'tibori yuqori bo'lgan fanlar qatoriga kiritildi. Respondentlar ushbu fanlar kelajakdagi kasb va ta'lim muassasalariga qabul qilish uchun zarur ekanligini ta'kidladilar. Respondentlarning ko'pchiligi (2011 yilda 60%, 2013 yilda 80%) o'rganish zarurligini anglashini ta'kidladi.

Ushbu ma'lumotlar o'quvchilarning o'z hayot rejaları haqidagi fikrlari bilan mos keladi: respondentlarning 60% ular qat'iy belgilangan hayot rejaları borligini, 30% - ular yo'qdan ko'ra aniqroq ekanligini ta'kidladilar. Salomatlik, qiziqarli mehnat, mustahkam oila, sevgi, martaba, erkinlik asosiy hayotiy qadriyatlar sifatida ta'kidlangan.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, muammolarni ham aniqlash mumkin. Shunday qilib, o'zlari tanlagan kasbga ega bo'lish imkoniyatlarini baholaganda, maktab o'quvchilari uning xususiyatlari haqida yomon tasavvurga ega ekanliklarini ta'kidladilar (40%). Respondentlar ham maktabdagi bilim darajasini ancha past (60%) deb baholadilar.

Ushbu toifadagi bolalarni o'qitishda duch keladigan qiyinchiliklarga qaramay, umuman olganda, kasbga yo'naltirish diagnostikasi natijalari o'quvchilarning qiziqishlarini ifodalashning yaxshi darajasini va mosligini ko'rsatadi.

Ehtimol, bu mehribonlik uyidagi bolalarning ishchi mutaxassisliklarga erta kasbiy yo'naltirilganligi bilan bog'liq.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilari bilan kasbga yo'naltirish ishini rivojlantirishning quyidagi muammolari va istiqbollari aniqlanishi mumkin:

- o'quvchilarning stressga chidamliligi pastligi bilan bog'liq psixologik yordamning dolzarbligi;
- yangi sharoitlarga moslasha olmaydigan bitiruvchilar sonini kamaytirish maqsadida internatdan keyingi davrda bitiruvchilarni psixologik, pedagogik va huquqiy qo'llab-quvvatlash zarurati;
- turli tashkilotlar, muassasalar, oliy o'quv yurtlariga kasbga yo'naltirish bo'yicha ekskursiyalar doirasini kengaytirish;
- pedagogik jamoada o'quvchilarning kasbiy o'zini o'zi belgilashiga kompleks, integral yondashuv muhimligini tushunishni shakllantirish;
- mehnat motivatsiyasini oshirishga, bolaning shaxsiy salohiyatini ochib berishga yordam beradigan eng samarali usul va usullarni qo'llash;
- o'quvchilarning yoshi va individual xususiyatlarini hisobga oladigan tabaqalashtirilgan yondashuv asosida individual ishlarni kuchaytirish.

Kasbga yo'naltirish sifatini oshirish uchun korxonalar va tashkilotlarning kasb-hunar ta'limi muassasalari bilan hamkorligini tiklash zarur. U xo'jalik shartnomalari asosida qurilishi yoki homiylik xarakterida bo'lishi kerak, bizningcha, etim bolalarni kasbga yo'naltirish uchun zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga mos keladigan yangi qonunchilik bazasi zarur.

Kasbga yo'naltirish tizimi samarali shakllar va bolalar bilan o'zaro munosabatlarni o'z ichiga olishi kerak: treninglar, biznes o'yinlari, videolarni tomosha qilish, viktorinalar, ishchi mutaxassisliklarning nufuzini oshirish, martaba qurish va maqsadlarga erishish imkoniyatlarini o'rganish. Qoidaga ko'ra, mehribonlik uylari tarbiyalanuvchilari ishchi mutaxassisliklarga yo'naltirilgan. Ularning ko'pchiligi uchun bu qisqa muddatga o'z ishining natijasini ko'rish va pul topish imkonini beradigan kasbni egallash imkoniyatidir. O'smirlar bilishlari kerakki, maktab amaliy baza olish uchun yaxshi boshlanishdir va kelajakda universitetda o'qish mavjud bilim va ko'nikmalarni kengaytirishga yordam beradi.

Hozirgi sharoitda jamiyat va davlatning sa'y-harakatlari birlashtirilsa va kasbga yo'naltirishning ishlab chiqilgan tamoyillari asosida ularning birgalikdagi faoliyati modeli yaratilsa, kasbga yo'naltirish ishining samaradorligi yanada yuqori bo'ladi.

Mehribonlik uyi va umumiy o'rta maktab o'quvchilarining kasbiy ustanovkalari o'rtasidagi munosabatlar tahlili

Ta'lim muassasasi bo'yicha guruhlari		Qat'iysizlik	Ratsionallik	Optimistik munosabat	Oz ustida ishlash	Boshqalarga bog'liqlik
Mehribonlik uyi o'quvchilari	X	14,09	27,42	30,09	26,15	28,21
	δ	6,51	4,79	4,26	6,47	4,52
Umumiy o'rta maktab o'quvchilari	X	15,16	24,7	29,93	25,51	21,67
	δ.	6,22	4,47	4,7	4,98	4,45
t		-0.843	-0.316	0.188	0,533	0,616

*p<0,05; **p<0,01

Metodikada kasbiy ustanovkalarga taalluqli bo'lgan beshta omil, ya'ni kasb yo'nalishidagi qat'iysizlik, kasb tanlashda ratsionallik teranlik, bo'lajak kasbning istiqboliga nisbatan optimistik munosabat, kasb tanlashda o'z imkoniyatlarini yuqori baholash va kasb tanlashning boshqalarga bog'liqligini aniqlovchi ustanovkalarni mujassamlashtirilgan.

Har bir omil o'quvchilardagi kasbiy shakllanishdagi ichki tayyorgarlikning ma'lum jihlatlarini ifodalaydi.

Natijalar turli ta'lim muassasalaridagi o'quvchilarning kasbga yo'nalganlik turlicha qarashlarga egaligi bilan farqlanadi.

Mazkur metodikada 70 nafar o'quvchi ishtirok etib, ularning natijalari statistik talablarga bo'yicha qayta ishlandi.

“Qat'iysizlik” ustanovkasi bo'yicha olingan natijalar o'quvchilarning kasbiy kamolot uchun aniq rejaga, mezonga, tasavvurlarga ega emasligi, o'ziga ishonmaslik, qaror qabul qilolmaslik va shaxs sifatida xatti-harakatlarini muvofiqlashtira olmasligini ifodalaydi.

O'quvchilarning qat'iysizlik bo'yicha natijalari nisbatan bir-biriga teng ekanligini, ya'ni “Mehribonlik uyi o'quvchilari” ko'rsatkichlari 14,09, “Umumiy o'rta maktab o'quvchilari” ko'rsatkichlari 15,16, natijalarni namoyon qilganlar. Bu natijalarni metodikaning yakuniy stenlariga asosanib, ballaydigan bo'lsak, 6-7 stenlar orasidagi qiymatlar bir-biriga mos ekanligi aniqlandi.

Bu esa mehribonlik uyi va umumiy o'rta maktab o'quvchilarining kasb tanlashdagi “qat'iysizligini” o'rtachadan yuqori hamda yuqori ko'rsatkichning quyi chegarasiga xos bo'lgan natijalarni berganligini anglatadi. Natijalar o'quvchilarning kasbiy ta'lim jarayoniga ishonch bilan kirisha olmasligi, kasblar to'g'risida aniq tasavvurlarga ega emasligi, faoliyat mezonlarining anglashilmaganligi, jur'atsizlik va kelajakni belgilashda aniqlik yetmasligini ko'rsatmoqda. Ulardagi “qat'iysizlik” ustanovkasi kasblarga doir bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish hamda kasbiy-shaxsiy sifatlarni tarkib toptirishiga ham o'z ta'sirini o'tkazmasdan qolmaydi.

Tekshiriluvchilar “Ratsionallik” ustanovkasi bo'yicha natijalarda ham o'rtachadan yuqori va yuqorining past ko'rsatkichlarini namoyon etdilar. Ularga 27,42 (Mehribonlik uyi o'quvchilari), 27,72 (Umumiy o'rta maktab o'quvchilari) chegarasidagi miqdoriy ko'rsatkichlar xos ekan. Bu natijalar ham oldingi ustanovka singari stenlar bo'yicha bir xil oraligni ifodaladi. Bunday miqdoriy ko'rsatkichlar mehribonlik uyi va umumiy o'rta maktab o'quvchilari orasida kasbiy faoliyatni anglagan holda rejani mustaqil belgilovchilar bilan bir qotorda egallaydigan sohasini anglamagan, his-tuyg'usiga tayanib ish tutgan, atrofdegilar ta'siriga va tavakkal qilib kasb tanlashga moyil o'quvchilar ham mavjud degan xulosani bermoqda. Kundalik kuzatishlar ham tadqiqot natijalarini tasdiqlaydi.

Mehribonlik uyi va umumiy o'rta maktab o'quvchilarining “Optimistik munosabat” ustanovkalari bo'yicha baholari anchagina o'ziga xosligi bilan xarakterlanadi. “Optimistik munosabat” ustanovkalari kasbiy kelajakni tasavvur qilish, yutuqlarga ishonch bilan qarash va ulardan quvonish, faoliyatda uchraydigan to'siqlarni o'z-o'zidan bartaraf bo'lishiga umid qilishlarini xarakterlaydi va mazkur sifatlarni o'spirinlikning o'ziga xos psixologik xususiyatlari sifatida baholash mumkin. Chunki o'quvchilar barcha mutaxassisliklar bo'yicha oldingi ikki ustanovkaga qaraganda ancha yuqori ko'rsatkichlarni qayd etdilar: 30,09 (Mehribonlik uyi o'quvchilari), 29,93 (Umumiy o'rta maktab o'quvchilari). Psixologik nuqtai nazardan o'quvchilarda “optimistik” munosabat va dunyoqarashning bo'lishi shaxsning individual xususiyatlari hamda shaxsiy fazilati jihatidan ijobiy baholasa bo'ladi.

Ammo o'smir va o'pirinlarda psixik quvvat doimo ham kasbni egallash hamda hayotiy muammolar oldida o'zini oqlashi mumkinmi, degan savolga javob topishga to'g'ri keladi. Aslida mehribonlik uyi

va umumiy o'rta maktab o'quvchilaridagi optimistik munosabatni ularni kasbiy hamda shaxsiy sifatida kamol toptirish jarayonida kasbiy qobiliyat, bilim, ko'nikma va malakalar bilan uyg'unlashtirish hamda motivatsiyalashtirish lozim bo'ladi. Ularning kasbiy ideallarini reallikka, kundalik turmush tarziga muvofiqdirlashtirishga to'g'ri keladi. Mehribonlik uyi va umumiy o'rta maktab o'quvchilarining kasbga yo'naltirishda va kasbni egallashda faqat optimistik munosabatlarni yoki kasbiy ideallarni o'zi yetarli emasligini va kasbiy moslik hamda kamolot uchun sabr-toqat bilan o'qish, tinimsiz izlanish, uzluksiz va mukammal bilim egallashi, doimo shijoatli bo'lishlikni anglashlari muhimdir.

"Kasb tanlashda o'z imkoniyatlarini yuqori baholash" ustanovkalarini mohiyatan shaxsni kasblar olamiga o'z kuchiga ortiqcha ishonch, hissiy taassurotlar ostida har xil sharoitlarga qaramasdan qadam tashlashlik, imkoniyatlariga yuqori baho berib yuborishni izohlar ekan, ushbu mazmundagi faoliyat ko'rsatkichlarini doimo ham ijobiy deb bo'lmaydi. Tadqiqotimiz respondentlari o'zini yuqori baholashda ham o'zlarini ancha ko'tarinki kayfiyatda tutganliklarini guvohi bo'lamiz. Ular ushbu ustanovka ko'rsatkichlari bo'yicha ham an'anaviy holatni takrorlaganlar. Ulardagi 26,15 (Mehribonlik uyi o'quvchilari), 25,51 (Umumiy o'rta maktab o'quvchilari) chegarasidagi ko'rsatkichlar stenlari bo'yicha yuqori qiymatni ko'rsatayapti. Bu holat o'quvchilarda refleksiyaning ham yetarlicha rivoj topganligini, o'quvchilarning o'zini - o'zi yoqtirish va ijtimoiy hamkorlik tuyg'usini kamol toptirishga zarurati borligini ko'rsatib turibdi.

Mehribonlik uyi va umumiy o'rta maktab o'quvchilari kasbiy ustanovkalarini o'zaro munosabatlarini ham o'rgandik. Bunda kasbiy ustanovkalar orasidagi korrelyatsion munosabatlarda faqat ishonchlilikka ega bo'lgan va manfiy mazmundagi koeffitsientlar yetakchilik qildi.

Mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilarining kasb tanlash va kasbiy shakllanishdagi tasavvurlari atrofdegilarning ta'sirida va mustaqil qaror qabul qilish layoqatiga ega emasligi tufayli yuz bermoqda. Natijada kasbiy shakllanish yo'nalishi bilan kasbiy maqsad o'rtasida moslik yo'qolgan. Tadqiqotda mehribonlik uyi tarbiyalanuvchilari uchun ideal hisoblangan kasb uning ta'lim olish jarayonida ham o'z ta'sir kuchini, jozibadorligini yo'qotmasligi kuzatildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXAT

1. Bayborodova L. V., Serebrennikov L. N., Kirichenko Ye. B. Trudovoe vospitanie detey-sirot i detey, ostavshixsya bez popecheniya roditeley: ucheb.-metod. Posobie / pod red. L. V. Bayborodovoy, M. I. Rojkova. — Kaliningrad: Izd-vo RGU im.I. Kanta, 2009. — 284 s.

2. Plyasov N. F., Plyasova G. I., Semya G. V. Программы podgotovki detey-sirot i detey, ostavshixsya bez popecheniya roditeley, k samostoyatelnoy semeynoy jizni: nauch.-metod. posobie. — M., 2013. — S. 45–67.

3. Мирзаева С.Р, Ражабова З.М., Ўспириннинг хусусиятлари ва касб танлашнинг психологик омиллари. ЎҚИТУВЧИ илмий, услубий, методик ва бадий журнал. 5 июнь № 1 сон, 16 жилд. 2021. <http://www.academiascience.org/>

4. Mirzaeva S.R, Rajabova Z.M., Psychological factors of adolescence and teacher. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal <https://saarj.com> Vol. 11, Issue 5, May 2021– Б. 834-842.

5. Abdusalomova, U. S. (2023). FUNDAMENTALS OF VOCATIONAL GUIDANCE FOR CHILDREN IN ORPHANAGES. World Bulletin of Management and Law, 21, 89-90.

6. Absalamovna, U. S., & Rustamovna, M. S. (2022). MEHRIBONLIK UYI TARBIYALANUVCHILARIDA KASBGA YO'NALTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI. IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIIY JURNALI, 1-5.

7. Nurmatov, S., & Davronov, A. (2022). PRACTICAL SIGNIFICANCE OF PROFILING METHODS IN PEDAGOGICAL PSYCHODIAGNOSTICS. Science and innovation, 1(B8), 1224-1227.

8. Sh, A., & Davronov, A. (2022). SHAXSLARARO MUNOSABATDA PROFAYLINGNING VERBAL VA NOVERBAL MULOQOTDA QO 'LLANILISHI. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(3), 147-154.